

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ВОЙДИЛА ЯН БОГДАН

УДК:1:37]:377.3-057.21:140.8(477+438)(043.3)

**ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНО-СВІТОГЛЯДНОЇ ПІДГОТОВКИ
ІНЖЕНЕРНИХ КАДРІВ
(УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД)**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
Андрущенко Віктор Петрович,
член-кор. НАН України, академік НАПН України,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, ректор університету.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Михайлишин Галина Йосипівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
проректор з науково-педагогічної роботи;
кандидат філософських наук
Гриценко Марина Василівна,
Інститут вищої освіти НАПН України,
старший науковий співробітник відділу політики
та врядування у вищій освіті.

Захист відбудеться «28» лютого 2017 року о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «27» січня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Актуальність вивчення особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів відіграє все зростаючу роль в умовах глобалізації, інформатизації та інтелектуалізації суспільства. *По-перше*, підвищення ефективності гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів висувається на передній план в умовах формування інноваційної економіки та її конкурентоспроможності, що вимагає формування високопідготовлених фахівців для сучасних умов. *По-друге*, потреби реальної економіки і саме життя вимагають рішучих змін у системі підготовки інженерно-технічних фахівців для потреб реальної економіки та міжнародного науково-технічного співробітництва, осмислення здобутків наукових шкіл, інформатизації та гуманізації життя. Гуманітарно-світоглядна підготовка інженерних кадрів має сформулювати системне глобальне мислення, що базується на компетентнісному підході, до основних атрибутів якого можна віднести фундаментальність, професіоналізм, евристичну, комунікативність, інформаційність, що в цілому сприяє комплексному виробленню стратегії вирішення проблем філософії освіти. *По-третє*, гуманістичні технології підготовки інженерних кадрів направлені на формування логічного (змістовного) мислення, необхідного для формування інноваційно-інформаційних парадигм осмислення сучасного світу, що вимагає педагогічного (дидактичного), психологічного (ментального), духовного (ціннісно-світоглядного) формування світу особистості, та свідчить про велику значущість дисциплін гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів. Останні представляють сталий фактор впливу на світогляд особистості, розум, саморефлексію, що слугує в цілому основою формування інтелекту нації. Це має бути синтез гуманітарних, економічних, технічних, правових дисциплін, що виконують неocenену роль у професійній науково-педагогічній діяльності, формують світогляд, аналітичні здібності і розширяють горизонти особистості. *По-четверте*, по мірі входження суспільства в епоху постмодерну, домінує поверхове, споживацьке відношення до знання і культури, пов'язане з відчуженим відношенням до суспільства (Ж.-Ф. Ліотар), що особливо проявляється в умовах технічного ВНЗ, в якому соціально-гуманітарне знання покликане забезпечувати своє виживання. Це призводить до значного звуження особистісно-професійних компетенцій майбутніх інженерів, що знижує їх конкурентоспроможність на глобальному ринку праці, де сьогодні особливо цінується не просто техніко-технологічні вміння, а здатність креативно і творчо підійти до вирішення проблем глобального розвитку світу. Сучасна вища школа має не просто закласти сциєнтистський чи технічний фундамент професійних компетенцій інженера, а сприяти розвитку творчо-особистісного, креативно-мисленнєвого потенціалу особистості. *По-п'яте*, у ситуації сучасного пресингу ліберального менеджменту на науку і освіту, актуальним виступають зміни стану соціально-гуманітарних дисциплін, так як скорочення, недооцінка і навіть відхилення соціально-

гуманітарної освіти є, по суті, елементом «духовної війни», яка обертається знеціненням особистості, її обайдуженням і відчуженням від суспільства. Тому, на нашу думку, технічні дисципліни формують спеціаліста, а людину роблять людиною саме гуманітарні предмети. Соціально-гуманітарне знання слід визначити як первинне, постільки воно у постмодерністському суспільстві є важливішим, так як без усвідомлення його значення в умовах стику модерностей неможливий розвиток традицій, розуміння спадковості між минулим і майбутнім цивілізації. *По-шосте*, соціально-гуманітарні науки у технічному (інженерному) ВНЗ слід розділити на дві категорії: соціально-гуманітарні науки для студентів всіх спеціальностей і соціально-гуманітарні науки для студентів власне гуманітарного профілю. Скорочення дисциплін гуманітарного профілю як в університетах, так і на соціально-гуманітарних кафедрах ВНЗ пов'язано зі структурно-професійними диспропорціями, перевиробництвом соціально-гуманітарних спеціалістів і недовиробництвом спеціалістів з технічних і природничо-наукових спеціальностей, хоча в деяких регіонах, у тому числі Польщі, підготовка спеціалістів соціально-гуманітарного профілю склалася історично. *По-сьоме*, актуальність даного дослідження значно посилюється завдяки порівнянню польського та українського досвіду проведення модернізації гуманітарно-світоглядної підготовки студентів у вищій технічній школі. Запозичення успішного досвіду та врахування недоліків і суперечностей, що характерні для досвіду тієї чи іншої національної системи вищої освіти, може дозволити ефективніше підійти до вироблення подальших кроків щодо посилення гуманітарно-світоглядної складової у професійно-компетентнісній підготовці інженерних кадрів, підвищити загальний рівень їх професійної та особистісної конкурентоспроможності. Гуманітарно-світоглядна підготовка інженерних кадрів розглядеться науковцями без чіткого врахування специфіки підготовки кадрів тієї чи іншої країни, обумовлена недостатнім осмисленням даного феномена в умовах постмодерну та глобалізації, що й спонукало нас звернутися до аналізу даної проблеми, яка конкретизувалася у низці концептуальних напрацювань і зумовила композиційну структуру дослідження.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Дослідження проблем особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів мають глибокий історичний характер. Стан вивчення особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів знайшов своє відображення у дослідженнях з часів античності.

Перший напрямок робіт сягає часів Платона, коли «мусичне виховання» для душі вважалося найкращим і мало бути навіть домінуючим, впливало на всі сегменти становлення особистості, так як для греків була важливою свого роду гармонія виховання і освіти. У Середні віки навчальний заклад мав право називатися «університетом» тільки при наявності філософського факультету. Навчання в університеті, на відміну від академій та інститутів, передбачало всебічність і цілісність розвитку особистості, проте в подальшому соціально-гуманітарна освіта стала виникати в технічних та

інших ВНЗ. Нам імпонує Гумбольтівська модель університету, в якому обов'язковим чином вводилася соціально-гуманітарна підготовка особистості. Схожих висновків доходить і європейська філософська культура від «Платона до Поппера» та епоха Просвітництва ХУІІІ ст.

Другий напрямок сягає розвитку філософії освіти у Польщі. Наприклад, у Познанському університеті (1969), Вищій педагогічній школі в Бидгощі (1972), в Торуні та Катовіцах (1974), у Зеленій Гурі (1983) розвивалися осередки філософії освіти як напряму педагогічної теорії. На кафедрі соціальної педагогіки Познанського університету працювали такі професори, як С. Ковальський, Х. Мучинський, З. Квєціцький. Проблематика досліджень наукового осередку включала взаємодію виховної системи із середовищем, методологічні аспекти досліджень у соціальній педагогіці. Кафедра опікунської педагогіки (Гданський університет), кафедра педагогіки дорослих (Вроцлавський університет), кафедра культури й освіти дорослих (Ягеллонський університет) досліджували проблеми освіти та соціалізації молоді. Відомі осередки досліджень із соціальної педагогіки – Інститут суспільної профілактики і досліджень родини (Варшавського університету), Варшавський інститут педагогічних досліджень тощо. Ми спираємося також на роботи польських педагогів Т. Вацлава, Я. Мацієвського, Д. Обідняка, Х. Квятковської, Я. Корчака та інших.

До третього напрямку робіт слід віднести дослідження генези інформаційного суспільства в «суспільство знань», що демонструє розвиток науково-технічної (інженерної) думки, а саме роботи Н. Вайнгарта, Д. Белла, З. Бжезинського, С. Гантінгтона, П. Друкера, Н. Лумана, М. Кастельса, О. Тоффлера, Ф. Фукуями, Р. Хатчесона, Т. Хусена, Н. Штерна, в основі яких інформаційні технології як каталізатор змін, що привели до прориву людства та виникненню нових наук – біотехнології, нанотехнології, біо-енергетики, що свідчать про формування шостого і сьомого технологічного укладів. Основою розвитку суспільства завжди вважали розвиток науки та освіти, за якими стоїть розвиток промислових технологій і облаштування нових суспільно-політичних відносин, розробку яких можна знайти у творах де Вольфа, Дж. М. Кларка, М. Кондратьєва, У. Ліпсіца, У. Ростоу, М. Рішоньє, А. Трейвіша, Й. Шумпетера. Специфіка інженерної діяльності представлена у роботах В. Горохова, В. Кайдалова, О. Криштанівської, І. Мартинюка, В. Розіна, А. Хунінга, Е. Шаповалова, Є. Швеця та інших.

Четвертий напрямок робіт відноситься до аналізу стану соціально-гуманітарної освіти в умовах модерну і постмодерну. Постмодернізм пов'язаний з іменами - Ж. Дерріди, Ж. Делеза, Ф. Гаттарі Ж.-Ф. Ліотара (Франція); Ф. Пол Карла, Р. Рорті, Д. Фредріка, П. Філарі, Д. Холтона (США); Г.- Г. Гадамера, Л. Вітгенштейна, П. Козловські, М. Гайдеггера (Німеччина). Важливу роль відграють концепції М. Вебера, Т. Парсонса, П. Сорокіна, Р. Мертона, Ю. Габермаса.

П'ятий напрямок робіт передбачає вирішення проблем у соціально-гуманітарній сфері: гуманітаризації науки і освіти (В. Андрущенко, М. Бахтін, В. Біблер, В. Вашкевич, В. Кремень, М. Мамардашвілі,

В. Савельєв); особистісно-орієнтованої освіти (І. Бех, О. Дубасенюк, О. Пехота); взаємопроникнення гуманітарного знання в зміст технічних дисциплін (Л. Полонський, О. Овчарук, Ю. Охріменко, О. Кивлюк); концепції про людину як особистість, уявлення її не просто технічним спеціалістом, а творчою особистістю (Т. Андрущенко, Т. Розова, С. Крилова, А. Кравченко, С. Муляр, Д. Свириденко); введення гуманітарних дисциплін у навчальні програми для підвищення загальнокультурного рівня інженерів (М. Агапова, Ю. Ветров, О. Бобіна, О. Мельниченко, Н. Тугай, С. Толочко).

Теоретичною основою дослідження проблем гуманізації, гуманітаризації, інноваційної модернізації, фундаменталізації навчання у вищій школі слугують теоретичні здобутки таких науковців і філософів, як В. Андрущенко, Т. Андрущенко, О. Базалук, Г. Берегова, А. Бойко, В. Вашкевич, О. Вознюк, В. Воронкова, Е. Герасимова, С. Гончаренко, Л. Горбунова, Д. Дзвінчук, О. Дубасенюк, В. Заблоцький, М. Згуровський, І. Зязюн, О. Кивлюк, С. Клепко, О. Коломієць, А. Кравченко, В. Кремень, В. Крижко, Н. Кочубей, С. Куцепал, В. Муляр, І. Немчинов, Л. Панченко, О. Полісаєв, С. Пролесєв, В. Савельєв, Н. Скотна, І. Степаненко, І. Радіонова, Т. Розова, О. Романовський, В. Савельєв, Н. Семенюк, О. Скубашевська, С. Терепищій, Л. Товажнянський, О. Шевченко, А. Ярошенко. Велике значення для даного дослідження має кандидатська дисертація Е. Нероби «Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі», в якій створено значний методологічний та теоретичний фундамент для аналізу навчальних, методологічних, виховних та організаційних аспектів вищої інженерної освіти в Польщі та Україні.

Разом з тим, не зважаючи на досить помітну кількість наукових публікацій, не всі аспекти особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів, засобів та можливостей вирішення цих проблем, досліджені достатньо повно. До них, зокрема, відносяться теоретико-методологічні засади дослідження особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів в умовах глобалізації та інформаційної революції, глибина і структура загроз сучасної цивілізації у світі, що впливає на розвиток особистості та потребує забезпечення гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів в умовах «суспільства знань», державна політика гуманітарно-світоглядної підготовки в інженерних ВНЗ. Поряд з чисельними досягненнями у цій сфері зазначені підходи до відтворення визначаються обмеженістю, недостатньою експлікацією гуманітарно-світоглядних понять та дослідження цих наук як фактора сталого розвитку суспільства і держави. В концептуально-теоретичному аспекті Польщі й України не проводилося спеціальних досліджень, присвячених комплексному аналізу гуманітарно-світоглядної підготовки майбутніх інженерів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано у межах науково-дослідної теми кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя»

(затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол №5 від 22 грудня 2006 р.). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 25 грудня 2014 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає у філософській концептуалізації особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів.

Вказана мета вимагає послідовного розв'язання наступних **завдань**:

- дослідити експлікацію гуманізації інженерної освіти у філософському дискурсі;
- проаналізувати синергетику гуманізму та технократизму як основу філософії підготовки сучасного інженера;
- здійснити концептуалізацію сучасних характеристик і форм інженерної освіти та їх вплив на процеси гуманітарно-світоглядної підготовки фахівців (на прикладі України та Польщі);
- визначити детермінанти якості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів;
- з'ясувати ціннісно-аксіологічну систему поглядів майбутніх інженерів в умовах цивілізаційного розвитку;
- виявити напрями модернізації практичних компетенцій інженерних кадрів в контексті технократичного суспільства;
- обґрунтувати логіку формування гуманітарно-світоглядної культури в системі нової філософії інженерної освіти.

Об'єкт дослідження - гуманітарно-світоглядна підготовка інженерних кадрів як концепт філософії освіти.

Предмет дослідження - особливості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів на прикладі України та Польщі.

Методи дослідження. Методологія дослідження особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів визначається потребою всебічного аналізу теми та базується на використанні комплексного підходу із застосуванням загальнонаукових і конкретно-наукових принципів та методів пізнання, які дозволили всебічно розкрити особливості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів. Для реалізації цієї мети використовуються принципи - об'єктивності, єдності теорії і практики, історичного і логічного, системності, людиноцентричності. В дисертації використовуються методи - діалектичний, системного аналізу, герменевтичний, структурно-функціональний, синергетичний, міждисциплінарного підходу. Специфіка дослідження визначила необхідність використання теоретичних методів - аналізу і синтезу, ідеалізації і абстрагування, порівняння і зіставлення, інтерпретації і узагальнення, класифікації і концептуалізації, що забезпечило дослідження особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів на прикладі україно-польського досвіду. Особливе місце в рамках дослідження

особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів відіграв компаративний метод, що дозволив виявити взаємні та відмінні особливості польської та української системи вищої інженерно-технічної освіти.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що в ньому здійснено концептуалізацію природи, сутності, сучасного стану та тенденцій розвитку гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів.

Вперше:

- *проаналізовано синергетику гуманізму та технократизму як основу філософії підготовки сучасного інженера та доведено, що викладання гуманітарних дисциплін покликане сприяти появі ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців у процесі подолання технократичних підходів до змісту і розуміння вищої освіти. Інженерна діяльність поступово набуває характеру соціально-інженерної і вимагає звернення до цілого ряду соціальних, гуманітарних, природничих і технічних дисциплін. Це підтверджує, що сьогодні важливими напрямками діяльності вищих навчальних закладів технічного спрямування є гуманітаризація навчально-виховного процесу, тому сучасний етап інженерної діяльності характеризується синергетичним підходом до вирішення складних науково-технічних завдань, зверненням до всього комплексу соціальних гуманітарних, природних чи технічних дисциплін у контексті виявлення синергетики гуманізму і технократизму в системі філософії освіти; для пояснення закономірностей створення і розповсюдження складних людино-вимірних систем, які характеризуються самоорганізацією, відкритістю, нелінійністю;*

- *з'ясовано ціннісно-аксіологічну систему поглядів майбутніх інженерів в умовах цивілізаційного розвитку, в контексті чого доведено, що ряд сучасних польських та українських дослідників філософії освіти зазначають, що система цінностей є дієвою стороною суспільної свідомості, узятій в сукупності всіх його форм, представленою як об'єднання філософського і світоглядного, етичного і естетичного, політичного і ідеологічного, раціонального і емоційного компонентів. Саме розвиток цінностей краси, відчуття та гармонії прекрасного у інженерному мистецтві із життєвої цінності трансформується у суто професійну прерогативу успішності майбутнього фахівця інженерної сфери та інженерної діяльності, для чого з необхідністю формує уяву, творчі здібності, надає людині відчуття гармонії і краси;*

- *обґрунтовано логіку формування гуманітарно-світоглядної культури в системі нової філософії інженерної освіти, яка представлена авторською структурою гуманітарно-світоглядної підготовки нової філософії інженерної освіти, що включає: 1) інформаційну компоненту – побудова із застосуванням інноваційних інформаційних технологій у системі вищої освіти; 2) знаннєву компоненту, що базується на формуванні наукової системи освіти; 3) діяльнісну компоненту, що включає діяльнісну (проектну) парадигму знання. Інформатизація освіти є нагальним фактором у досягненні визначальних цілей реформування освіти та формування єдиного інформаційного простору освіти, що є каталізатором подальшого розвитку сучасної інженерної освіти.*

Уточнено:

- експлікацію гуманізації інженерної освіти у філософському дискурсі, в контексті якої доведено, що гуманізація інженерної освіти відтворює і нарощує духовний, інтелектуальний та економічний потенціал суспільства, є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів держави та її безпеки, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. Тому високоякісна підготовка в Україні та Польщі висококваліфікованих інженерних кадрів з високоефективною гуманітарною підготовкою фахівців має надзвичайно важливе значення у контексті інтегрування національної вищої освіти в загальноєвропейський культурно-освітянський простір та «суспільство знань». Доведено, що ситуація вимагає кардинального переосмислення нових суспільних потреб задля підвищення ефективності якісних і кількісних характеристик фахівців, з'ясування нового призначення вищої технічної школи та формування на цій основі нової філософії і методології інженерної освіти;

- концептуалізацію сучасних характеристик і форм інженерної освіти та їх вплив на процеси гуманітарно-світоглядної підготовки фахівців (на прикладі України та Польщі) та доведено, що саме гуманітарні дисципліни, як невід'ємна частина інженерної освіти, поглиблюють розуміння студентами місця і значення інженерної професії у науково-технічному прогресі, стимулюють усвідомлення можливостей використання гуманітарних знань як засобів вирішення професійних завдань, соціального престижу інженерної професії, сприяють поглибленню професійного світогляду.

Отримало подальший розвиток:

- детермінанти якості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів, які визначають зміст підготовки майбутніх фахівців, яка включає: 1) модернізація структури практичної освіти в її послідовному ступеневому вираженні, що детермінується поетапним освоєнням діяльності, в якій виділяються основні етапи, що спираються на поступове вдосконалення знання; 2) модернізація системи «наскрізних» компонентів змісту практичної освіти, яка визначається структурою діяльності, що освоюється. Доведено, що в результаті алгоритмів модернізаційних процесів інженерна діяльність все більше перетворюється на соціально-інженерну діяльність, домінуюче місце в якій починає займати формування особистісних якостей інженера. Конкурентоспроможність майбутніх спеціалістів інженерного профілю в Україні і Польщі а також загальний інноваційний потенціал економіки безпосередньо залежать від того, настільки ефективно вища технічна освіта зможе створювати умови для розвитку майбутнього інженера як творчої особистості;

- напрями модернізації практичних компетенцій інженерних кадрів в контексті технократичного суспільства, в контексті яких доведено, що сьогодні надзвичайно важливим є вибудовування культурологічних засад інженерної освіти за стандартами, прийнятими в розвинених європейських країнах.

Інженерна діяльність сьогодні полягає не лише в здійсненні технологічного забезпечення оптимізованого виробництва того чи іншого продукту, а культивування того, що інженер є відповідальним суб'єктом інноваційного, екобезпечного, культуровідповідного розвитку соціуму. Технологічний розвиток сучасного виробництва, з одного боку, та реформування вищої освіти, з іншого, актуалізують проблеми модернізації культурологічної складової підготовки студентів інженерних спеціальностей. Це спонукає до окремого дослідження механізмів формування професійно-практичної компетентності майбутніх інженерів. Набуттю таких особистісно-професійних компетентностей максимально сприятиме саме проведення ефективної культурологічної практики, протягом якої буде відбуватися значний виховний вплив щодо формування у молодих спеціалістів необхідного рівня гуманітарної культури, необхідної для подальшого професійного саморозвитку інженера та становлення конкурентоспроможного спеціаліста.

Теоретичне та практичне значення дослідження визначається тим, що в ньому системно, цілеспрямовано й практично вперше у науковій літературі проаналізовано принципи, напрями, ресурси та методологічні засади гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів, спрямованої на підвищення їх особистісно-професійної компетентності та конкурентоспроможності інженерних кадрів. Дисертаційне дослідження дозволило теоретично обґрунтувати необхідність інтенсифікації гуманітарно-світоглядної підготовки, визначити ресурси, методики та навчально-виховні інструменти практичного втілення у життя сформульованих пропозицій. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі, зокрема, при читанні курсів «Гуманітарна підготовка інженерних кадрів», «Філософія інженерної освіти», «Філософія техніки», «Культура спілкування», «Людина в технічних системах», «Гуманізація та гуманітаризація інженерної освіти».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної науково-дослідної роботи автора. Основні положення й висновки дисертації розроблені автором особисто й знайшли відображення у наукових публікаціях.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Принципові ідеї, теоретичні положення дисертації були представлені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах та семінарах, а саме: II Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна політика: концепції, технології, перспективи» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародна конференція «The Second North and East European Congress on Food NEEFood» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Освітня політика держави; філософія, методологія, практика» (м. Київ, 2013 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Філософія, суспільство, освіта: виклики сучасності» (м. Київ,

2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Управлінські компетенції викладача вищої школи» (м. Київ, 2014 р.); Міжнародна наукова конференція «Імплементація сучасних технологій навчання у навчальний процес» (м. Київ, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Чинники розвитку суспільних наук у XXI столітті» (м. Львів, 2016 р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображені у 6 наукових статтях у фахових виданнях з філософії, з них: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті – опубліковані у виданнях України, які увійшли до міжнародних наукометричних баз.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети та завдань дослідження, робота складається із вступу, 3 розділів (поділених на 7 підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (198 позицій). Загальний обсяг дисертації – 205 сторінок, основна частина дисертації – 181 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено ступінь її наукової розробки, об'єкт і предмет, мету і завдання, розкрито методологічну основу дослідження, сформульовано концептуальні положення, які відзначаються новизною і виносяться на захист, відзначено теоретичне і практичне значення та структуру дисертаційного дослідження.

У **першому розділі** – **«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНО-СВІТОГЛЯДНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ»** - досліджено експлікацію гуманізації інженерної освіти у філософському дискурсі та проаналізовано синергетику гуманізму та технократизму як основу філософії підготовки сучасного інженера.

У **підрозділі 1.1** - **«Гуманізація інженерної освіти у філософському дискурсі»** - досліджено експлікацію гуманізації інженерної освіти у філософському дискурсі, в контексті якої зазначено, що інженерна освіта – цілеспрямована пізнавальна діяльність людей, яка безпосередньо спрямована на отримання професійних знань, навичок та вмінь, а також на вирішення технічних завдань та створення новітньої техніки. Сучасного інженера потрібно розглядати як фахівця, що вирішує проблеми на фактологічному, теоретичному й рефлексивному рівнях. Тим більше, істотне прискорення темпів науково-технічного прогресу вимагає не тільки регулярного перегляду змісту професійної підготовки, а й підвищення ролі фундаментальної освіти фахівців, що вимагає відновити єдність світоглядної, спеціальної і соціально-гуманітарної підготовки, забезпечити реальне оволодіння студентами іноземними мовами. В якості гуманітарної складової студенти інженерних спеціальностей вивчають історію, педагогіку, психологію, культурологію, філософію, соціологію, політологію, етику, естетику тощо. *Доведено*, що розвиток вищої інженерної освіти в Україні передбачає поступовий перехід від репродуктивної авторитарної освіти до освіти інноваційного,

гуманітарного типу, отже, гуманітаризація інженерної освіти – не механічне збільшення гуманітарних предметів, а підґрунтя гуманізації, тобто повернення до людини.

У підрозділі 1.2 - «Синергетика гуманізму та технократизму як основа філософії підготовки сучасного інженера» - проаналізовано синергетику гуманізму та технократизму як основу філософії підготовки сучасного інженера з огляду на принципи і закономірності розвитку синергетичного підходу при підготовці інженерів. Так, з точки зору *першого підходу* до досліджуваної проблеми, польські педагоги Т. Вацлав, Я. Мацієвський акцентують основну увагу на важливості взаємодоповнюваності природничо-наукових і гуманітарних знань, що передбачає багатовимірність і єдність освіти, одночасне функціонування трьох його компонентів - навчання, виховання, творчого розвитку особистості в їх взаємозв'язку та взаємообумовленості. *З точки зору другого підходу*, такі польські науковці, як Д. Обідняк, Х. Квятковська вважають інженерну складову у системі підготовки інженерних кадрів провідною, тому має місце нігілізм інженерних кадрів до вивчення гуманітарних дисциплін та їх відношення до них як до чогось другорядного. *З точки зору третього підходу польського психолога Я. Корчака*, технократичне мислення визначає спустошуючий вплив на людську культуру, так як для цього типу мислення не існує категорій моральності, совісті, людського переживання, гідності. Сама практика засвідчує, що технократизм виявився одним з чинників уповільнення динаміки соціально-економічного розвитку держави. Так, у технічних університетах Польщі гуманітарна підготовка спрямована на взаємозв'язок змісту навчального предмета та координацію педагогічної діяльності, що впливає на краще засвоєння студентами змісту навчального матеріалу. У структурі ректорату більшості технічних ВНЗ є посада, яка передбачає відповідальність за контролем над гуманітарною підготовкою, що не так розповсюджено в інших країнах. *В результаті проведеного аналізу зроблено висновок*, що у викладачів технічних університетів існує стійке переконання щодо великого значення гуманітарної освіти. Ствердження синергетики гуманізму та технократизму як основи філософії підготовки сучасного інженера значною мірою є сферою поєднання фундаментальних, професійних, світоглядних, культуротворчих компетентностей майбутніх інженерів.

У другому розділі – «СВІТОГЛЯДНІ РЕФЛЕКСІЇ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПОКЛИКАННЯ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВИТИ В УМОВАХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ДИСКУРСУ» - здійснено концептуалізацію сучасних характеристик і форм інженерної освіти та їх вплив на процеси гуманітарно-світоглядної підготовки фахівців (на прикладі України та Польщі); визначено детермінанти якості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів; з'ясовано ціннісно-аксіологічну систему поглядів майбутніх інженерів в умовах цивілізаційного розвитку.

У підрозділі 2.1 - «Сучасні характеристики і форми інженерної освіти та їх вплив на процеси гуманітарно-світоглядної підготовки фахівців (на прикладі України та Польщі)» - здійснено концептуалізацію сучасних

характеристик і форм інженерної освіти та їх вплив на процеси гуманітарно-світоглядної підготовки фахівців (на прикладі України та Польщі). Відмічено, що провідним засобом формування людиноцентричної парадигми свідомості майбутніх інженерних кадрів мають стати гуманітарні дисципліни, цикл яких й становить основу гуманітаристики. Зміст та обсяг підготовки інженерних кадрів в Україні визначається Національною рамкою кваліфікацій на основі якої створюється освітньо-кваліфікаційна характеристика окремо для кожного виду інженерно-професійної діяльності. Польські Стандарти Професійних Кваліфікацій (PSKZ) забезпечують: можливість порівняння професійних кваліфікацій, отриманих у Польщі та країнах Євросоюзу; визнання польських свідоцтв та дипломів (сертифікатів) за кордоном; розповсюдження і впровадження в Польщі норм якості ISO 9000. Головне місце у змісті польської інженерної освіти належить розв'язанню сучасних проблем цивілізації та прагненню відмовитися від енциклопедичного навчання на користь інтерактивного й міждисциплінарного. Модуль «європейська освіта» у польському варіанті націлений на те, щоб зберегти універсальні цінності, характерні для демократичних держав: дотримання прав людини, формування громадянських якостей особистості, почуття національної ідентичності, розуміння ролі власного народу у розвитку загальноєвропейської культури, прихильність до загальнолюдських цінностей. Порівняння навчальних планів в окремих вищих технічних навчальних закладах України та Польщі свідчить про відмінності у визначенні навчальних предметів, їх кількості, а також в обсязі годин, призначених на їх викладання. Значні відмінності спостерігаються також у кількості семестрів, відведених на професійну та соціально-гуманітарну підготовку. Головною причиною значних відмінностей у підготовці майбутніх інженерів є широка автономія вищих навчальних закладів Польщі у порівнянні з українськими вишами, умови і кількість набору студентів, вимоги до навчальних планів, практик, дипломної роботи та випускних іспитів. Обсяг і зміст підготовки інженерних кадрів ґрунтується на відповідному розумінні самого поняття «інженер», що асоціюється не тільки з технікою, машинами та технічними засобами, а у проекції пізнання гуманітарних дисциплін. Варто наголосити, що університетський статус дає змогу значно розширювати діапазон гуманітарних спеціальностей, готувати не лише фахівців у галузях високих технологій, а й у сфері гуманітарної освіти.

У підрозділі 2.2 - «Детермінанти якості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів» - визначено детермінанти якості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів, які обумовлюють необхідність посилення гуманітарної підготовки й сприяють формуванню гуманістичного світогляду майбутнього інженера. Зроблено акцент на те, що практична реалізація сучасних методів навчання фахівців інженерного профілю з наукоємних спеціальностей вимагає комплексного підходу до створення навчально-лабораторної бази та інтегрованих освітніх технологій. З урахуванням світових тенденцій гуманізації освіти, навчання в технічних

ВНЗ має спрямовуватися на формування навичок безперервного навчання з метою постійного удосконалення своїх знань. Важливим напрямом використання підвищення ефективності процесу гуманітарно-світоглядної підготовки майбутніх інженерів має стати впровадження ефективних освітніх механізмів навчання впродовж життя, які б забезпечили кожному спеціалісту можливість компетентно відповідати на виклики часу. Наступним ресурсом, який може бути ефективно використаний з метою підвищення ефективності процесу гуманітарно-світоглядної підготовки майбутніх інженерних кадрів, є інтенсифікація позанавчальної роботи, яка може допомагати кожному студенту пристосовуватися до складних, динамічних і часто непередбачуваних реалій сучасного суспільного життя. Особлива роль у цьому процесі на сучасному етапі, на нашу думку, належить самостійній роботі студентів (СРС). Гуманітарне середовище (ГС), в якому реалізуються цілі і завдання, поставлені перед сучасною соціально-гуманітарною освітою, – це своєрідний комплекс психологічних, педагогічних, професійних, організаційних і морально-правових заходів, що в сукупності є поєднанням різних умов, чинників, засобів, технологій, методик активізації й інтенсифікації навчання, які сприяють формуванню та розвитку особистості. В університетах західних країн вже давно використовуються інноваційні методики інтенсифікації гуманітарної, світоглядної, ціннісної, креативної підготовки спеціалістів технічного профілю, що забезпечує високу конкурентоспроможність інженерно-технологічних кадрів, здатних повноцінно реалізувати свої можливості в професійній та громадській діяльності. Розвиток інженерної діяльності в сучасних умовах включає всю багатоманітність наукових, технічних, технологічних досягнень, а також стан виробництва, на якому працює інженер. *Вивчивши досвід підготовки інженерних кадрів в Україні та Польщі, ми прийшли до висновку, що гуманітарна підготовка розглядається як найважливіша складова професійної підготовки інженера, у процесі якої відбувається формування у студентів соціально-психологічних компетентностей через засвоєння ними блоку соціально-гуманітарних дисциплін.*

У підрозділі 2.3 – «Ціннісно-аксіологічна система поглядів майбутніх інженерів в умовах цивілізаційного розвитку» - з'ясовано ціннісно-аксіологічну

систему поглядів майбутніх інженерів в умовах цивілізаційного розвитку, націлену на формування світогляду, що виступає інтегративною основою діяльності як окремого інженера, так і будь-якої соціальної групи. Однією з визначальних ціннісних прерогатив, яка, на нашу думку, має відповідати за формування професійного стилю мислення інженера, є естетика. Згідно з законами естетики, інженерія потребує великої творчої уяви, фантазії, інтуїції, тобто розвиненої естетичної культури фахівця. Ми розділяємо думку дослідників, що будь-яка цілеспрямована діяльність людини, результатами якої є створення матеріальних об'єктів, втілюється згідно з уявленнями людини про ідеали досконалості, гармонії, тому інженерна діяльність є не лише цілеспрямованою діяльністю людини, але і розглядається як мистецтво. Якщо не реалізується естетичний потенціал фундаментальної підготовки, ми

отримаємо фахівця, який не вміє створювати нові підходи та засоби рішення нестандартних проблем виробництва, не здатний до естетичної творчості. Інженер має чітко відчувати, що його професійна та громадська діяльність, людська та громадянська позиція тільки тоді матиме міцний культурно-ціннісний фундамент, коли буде ґрунтуватися на національно-патріотичному ґрунті, на основі якого можна виходити на рівень загальнолюдських культуротворчих цінностей. Елементи, що складають духовно-етичну культуру суспільства, – ідеали, сенси, цінності, традиції, ціннісні уявлення, які слід розуміти як способи організації спільної діяльності людей. *Зроблено висновок*, що зрощення духовно-морального з технічним та естетичним світом майбутніх інженерних кадрів стає зоною особливої відповідальності національної вищої технічної освіти. *Доведено, що* аксіологічна матриця гуманітарно-світоглядної підготовки майбутнього інженера сприятиме підвищенню його загальнокультурного та естетико-аксіологічно-мистецького рівня та основою професійної конкурентоспроможності інженерних кадрів на вітчизняному і світовому рівнях праці.

У третьому розділі - «СУЧАСНІСТЬ У ДЗЕРКАЛІ ПЕРСПЕКТИВ ГУМАНІЗАЦІЇ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ» - виявити напрями модернізації практичних компетенцій інженерних кадрів в контексті технократичного суспільства; обґрунтувати логіку формування гуманітарно-світоглядної культури в системі нової філософії інженерної освіти.

У підрозділі 3.1 - Напрями модернізації практичних компетенцій інженерних кадрів в контексті розвитку технократичного суспільства» - виявлено напрями модернізації практичних компетенцій інженерних кадрів в контексті технократичного суспільства та доведено, що в концептуально-теоретичному плані сьогодні надзвичайно важливо здійснити глибокий аналіз чинників, що обумовлюють зростання і вагу практичної підготовки інженерних кадрів, адже від такого упровадження залежить ефективність подальшого процесу реформування і переформатування культурологічних засад інженерної діяльності, що застосовуються сьогодні у ВНЗ України та Польщі. Цілком ймовірно, що такі дисципліни, як філософія, логіка, психологія, педагогіка, історія, культурологія, етика, естетика «занурюють» і вчать спілкуванню мабутніх інженерів. Ще одним важливим чинником, який значною мірою обумовлює необхідність зростання ваги гуманітарно-культурної практичної підготовки студентів інженерно-технологічних спеціальностей, є орієнтація української системи вищої технічної освіти на зростання власної конкурентоспроможності на європейському і світовому ринку освітніх послуг. Сьогодні недоліком підготовки студентів інженерно-технологічного профілю є саме недооцінка культурологічного, гуманітарно-світоглядного, психологічно-комунікативного аспекту змісту підготовки фахівців інженерного профілю. Причиною цього стає те, що процес навчання інженерів-технологів часто здійснюється на репродуктивному рівні. У сучасних умовах виробництва фахівець постійно наштовхується на проблеми нестандартного характеру, для вирішення яких потрібні вміння аналізу, синтезу, узагальнення, прийняття нестандартних, але обґрунтовано-творчих

рішень. Серед багатьох чинників, що обумовлюють зростання значимості практичної підготовки інженерних кадрів, особливу вагу мають саме фактори гуманітарно-світоглядного, психологічно-комунікативного, культурологічно-особистісного характеру, які обумовлюють як індивідуально-професійну успішність молодого спеціаліста, так і прогресивний, інноваційний розвиток інженерної сфери. Сьогодні потрібен інженер «нового типу» – професійно і соціально мобільний, такий, що має глибокі професійні знання з інтегрованих професій, володіє економічними і правовими знаннями, основами наукової організації праці і культури виробництва, здатний до технічної та соціальної творчості, самовдосконалення, готовий до роботи при різних формах організації праці і виробництва в умовах конкуренції. В її основі повинна бути закладена модель формування не лише інженера-фахівця, але й інтелігентної людини, яка поважає себе й оточуючих, прагне досягнення власних цілей не всупереч іншим людям та природі. Отже, розглядаючи проблематику, пов'язану з підвищенням ролі гуманітарно-світоглядної культури майбутніх інженерів, надзвичайно важливо дотримуватися принципу взаємопов'язаності таких аспектів діяльності, як техніко-технологічні вміння, досвід, гуманітарно-комунікативні, колективістські, міжособистісні, соціально-діяльнісні навички. Таким чином, важливою частиною культурологічної практики, яка відіграє важливу роль у вихованні гуманітарно-світоглядної культури майбутніх інженерів, є компетентний педагогічно-коригуючий, виробничо-соціалізуючий, психолого-адаптивний супровід виховання інженерних кадрів.

У підрозділі 3.2 - «Логіка формування гуманітарно-світоглядної культури в системі нової філософії інженерної освіти» - обґрунтовано логіку формування гуманітарно-світоглядної культури в системі нової філософії інженерної освіти, в контексті якої доведено, що однією із сучасних концепцій, яка може бути покладеною в основу філософії підготовки інженерів, є формування національної гуманітарно-технічної та управлінської еліти. Зміст цього поняття, його спрямованість відображають прагнення підтягнути всю цю масу до рівня еліти. Обсяг і зміст підготовки інженерних кадрів ґрунтуються на відповідному розумінні самого поняття «інженер», що саме вкладається в це поняття за тих чи інших історичних умов. Модернізаційні інформаційні процеси в освіті зумовлені соціальнокультурними, економічними, технологічними змінами, які відбуваються у сучасному глобалізованому світі. Наука і освіта – це рушійні сили суспільного розвитку, переходу країн посткомуністичного розвитку на передові рубежі науково-технічного прогресу, який об'єднує науку, техніку, інформатику, економіку, менеджмент, підприємництво. Завдяки прогресу в науці західні країни перешли до суспільства, яке називається «суспільством знань» та «суспільством менеджерів», так як ефективна трансформація суспільства можлива тільки на основі комплексних фундаментальних факторів суспільного прогресу, детермінантами яких виступають наука, нові знання і технології. Компетентнісний підхід дозволяє: перейти в професійній освіті від її орієнтації на відтворення знань до застосування й організації знань; покласти в основу

стратегію підвищення гнучкості на користь розширення можливості працевлаштування й виконуваних завдань; покласти в основу міждисциплінарно- інтегровані вимоги до результату освітнього процесу; погодити цілі освіти із ситуаціями застосовності (використовуваності) у світі праці; орієнтувати людську діяльність на нескінченну розмаїтість професійних і життєвих ситуацій.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** узагальнено результати представленого дослідження, пов'язаного з особливостями гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів (україно-польський досвід) та обґрунтовано напрями подальшої розробки досліджуваної теми, зокрема подальший аналіз інженерної освіти в «суспільстві знань», в рамках якого відбувається прорив науки як головної інноваційної стратегії розвитку науково-технічного (інформаційного) прогресу та розвитку інтелектуального (людського, соціального) капіталу нації.

1. *Досліджено експлікацію гуманізації інженерної освіти у філософському дискурсі, в контексті чого доведено, що чималу частину часу в освіті інженера повинно займати вивчення суспільно-політичних наук (філософії, соціології, економіки, міжнародних відносин, історії, іноземних мов та ін.). Для цього необхідним є впровадження та використання сучасних технологій не лише при викладанні загальнопрофесійних, але й спеціальних дисциплін. Серед основних компетенцій інженерних кадрів слід виділити: комунікативність, відповідальність, рефлексію, здатність до співробітництва, професійну самостійність, здатність до саморозвитку, ініціативність, творчу самостійність. У процесі інформатизації починають формуватися нетрадиційні види інженерної діяльності (системотехнічна, соціотехнічна, соціотехнологічна, інженерно-психологічна, проектування), що зумовлено об'єктивними потребами та змінами структури інженерної діяльності, розширенням об'єму знань, що використовуються інженером. Серед базових компетенцій визачено – методологічну, технологічну, нормативно-правову, креативну, комунікативну, проектувальну, управлінську, науково-дослідну, формування яких забезпечується відповідними курсами.*

2. *Проаналізовано синергетику гуманізму та технократизму як основу філософії підготовки сучасного інженера та доведено, що однією з актуальних проблем вищої технічної школи є впровадження уніфікованої освітньої моделі, що здатна стати фундаментом для синергії технократичного підходу до формування світогляду майбутнього інженера у гармонійному міждисциплінарному поєднанні з гуманітарними науками. В середовищі науково-технічної інтелігенції, історично вкорінилася тенденція до панування технократичного стилю мислення, який наслідують студенти з самого початку навчання у вищому технічному навчальному закладі. Закони розвитку технологічного бізнесу в умовах тотальної глобалізації диктують вимоги до сучасних інженерних фахівців - в обов'язковому порядку володіти не лише спеціалізованими технічними знаннями, але й бути творчими особистостями*

з високим культурним рівнем, а також з глибоким почуттям відповідальності за свою діяльність. Щоб якісно поширювати ідеї гуманізації в інженерних вузах України та Польщі, слід враховувати те, що її необхідно здійснювати модернізацію освіти не у відриві від технічного навчання, а за допомогою вивчення історії науки, естетики науково-технічної творчості, професійної етики, гуманістичних традицій у конкретній області. Доведено, що гуманізація вищої технічної освіти в Україні та Польщі передбачає не лише збільшення часів у блоку гуманітарних дисциплін у навчальному плані, а й проникнення гуманістичних ідей в природничі та технічні науки.

3. Здійснено концептуалізацію сучасних характеристик і форм інженерної освіти та їх вплив на процеси гуманітарно-світоглядної підготовки фахівців та проведено компаративний аналіз систем освіти України і Польщі. Показано, що розробка навчальних планів та робочих навчальних програм в Україні ґрунтується на змісті освітньо-кваліфікаційної характеристики і відрізняється відповідно до кваліфікаційних стандартів. Докладно розглядаються також базові поняття процесу стандартизації, такі як: професія, кваліфікація, вміння, знання, психологічні риси, стандарт професійної кваліфікації. Для вищезазначених понять дефініційним є поняття «професія», яке може бути охарактеризовано як сукупність завдань, виокремлених в умовах суспільного поділу праці, які вимагають від працівника відповідної кваліфікації (знання, уміння та сукупність психологічних рис). Основні організаційні засади в різних вищих навчальних закладах Польщі суттєво відрізняються. Відмінності стосуються, наприклад, підпорядкування: частина підрозділів в організаційній структурі підпорядковується безпосередньо ректорові або проректорові з навчальної роботи, частина, директорам інститутів або деканам факультетів. Значно відрізняються також підстави для створення цих підрозділів у вищих технічних навчальних закладах. Для ілюстрації - в окремих випадках навчання організовано за рішенням сенату або розпорядженням ректора, в інших закладах - за рішенням відділу народної освіти або згідно з угодою з місцевим відділом освіти. Отже, дисципліни гуманітарного циклу посідають особливе місце у технічних ВНЗ, так як вони сприяють формуванню світоглядних позицій майбутнього фахівця, знань і умінь, мотивації самовдосконалення й самовиховання у навчальній та майбутній професійній діяльності. Специфіка функцій випускників технічного ВНЗ вимагає органічного поєднання особистісних та професійних якостей, широкої освіченості, а тому підготовка таких фахівців-інженерів має ґрунтуватися на засадах практичного людинознавства.

4. Визначено детермінанти якості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів в системі вищої освіти України та Польщі. Якщо порівняти основну мету технічної університетської освіти із завданнями гуманітарно-світоглядної підготовки у процесі навчання, то головним завданням останньої постає вивчення законів гармонійної взаємодії природи й суспільства, сучасна підготовка можливостей їх практичного використання. Реалізація цих завдань визначає функціональний напрямок гуманітарно-світоглядної підготовки в технічному університеті, якість якого детермінується показниками якості

гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів. В контексті проведеного аналізу виділяються проблеми: чому зменшується чи навіть зовсім зникає потреба у фахівцях деяких спеціальностей, на які традиційно був значний попит, виникає потреба у фахівцях з принципово нових спеціальностей; ще одним проявом кризи слід вважати постійну зміну вимог до змісту професійної підготовки і фахівців з традиційних спеціальностей. У сучасному суспільстві вимоги до випускників ВНЗ стають все більш складними, тому успішне розв'язання зазначених завдань дозволить більш ефективно використовувати потенціал суспільно-гуманітарних дисциплін для вирішення проблем формування духовної культури майбутніх інженерних кадрів та набуття ними соціального досвіду. Духовними детермінантами сучасної інженерної діяльності являються науково-інженерна картина світу, стиль інженерної діяльності з врахуванням специфіки виробництва і творчий потенціал трудового колективу. До універсальних матеріальних детермінантів ми відносимо: задачі виробництва з якості продукції, комфортності праці, конкурентоспроможності; взаємодія технічних природничих і соціально-гуманітарних наук у вирішенні проблем модернізації виробництва для прогресу суспільства. Під духовними детермінантами сучасної інженерної діяльності слід розуміти: стиль інженерної діяльності і мислення інженерної діяльності з врахуванням специфіки виробництва; творчий потенціал трудового колективу. *Зроблено висновок*, що від того, наскільки буде посилена гуманітарна та інноваційно-гуманістична складова функціонування технічних університетів в Україні та Польщі, безпосередньо буде залежати конкурентоспроможність самих ВНЗ, а також їх випускників на національному та світовому ринку праці. Одним з основних напрямів підвищення ефективності процесу гуманітарної підготовки майбутніх інженерів виокремлено інтенсифікацію світоглядної підготовки спеціалістів інженерного профілю під час здобуття освіти у вищому технічному навчальному закладі.

5. *З'ясовано ціннісно-аксіологічну систему поглядів майбутніх інженерів в умовах цивілізаційного розвитку*, що представляє собою цілісну систему, оскільки дає можливість ефективної самореалізації в професійній, академічній, соціальній та інших сферах функціонування. Така система базується на індивідуальних потребах та інтересах студента та на соціально значущих ціннісних орієнтирах суспільства. Майбутній фахівець повинен мати якості, які відображають фахову компетентність, ціннісні орієнтації, соціальну спрямованість тощо. Джерелом формування ціннісних орієнтацій виступає смисложиттєва активність особистості, що визначається панівними аксіологічними імперативами, що прищеплюються майбутнім інженерам в процесі здобуття вищої освіти. Проаналізовано, що традиційна система освіти, що орієнтована на підготовку інженерів, що мають певну сукупність технічних знань та вмінь, вже не задовольняє вимоги сучасного суспільства. У нових соціальних умовах потрібен фахівець, здатний розв'язувати не лише технічні задачі, але й задачі комунікативного та концептуального характеру, що вимагає становлення його соціокультурної компетентності. Ціннісно-

аксіологічна система поглядів майбутніх інженерів в умовах цивілізаційного розвитку – це необхідна умова формування цілісної розвинутої особистості, що визначає духовно-моральні цінності основою соціокультурної компетентності, які, в свою чергу є складовою професійної компетентності інженера. Проектування такої моделі фахівця має забезпечити комплексне розв'язання проблем гуманістичної, особистісно-орієнтованої, ціннісно-діяльній професійної, що має забезпечити комплексне розв'язання проблем становлення гуманістичного світогляду інженера.

6. *Обґрунтовано логіку формування гуманітарно-світоглядної культури в системі нової філософії інженерної освіти, в контексті якої доведено систему компетентностей майбутнього інженера в умовах нової філософії освіти.* Майбутнє інженерної освіти повинно враховувати нові стосунки інженерної діяльності з навколишнім середовищем, суспільством, людиною, яка повинна стати фактором сталого розвитку, тому що в XXI столітті зберігатиметься тенденція до синергії біології й техніки, живого й неживого, духовного і матеріального. Усе це свідчить про те, що інженерно-технічна освіта, інженерна діяльність, інженерно-технічні дисципліни у ВНЗ повинні будуватися на принципах міждисциплінарності, розвитку творчості, гармонійності, тобто інженерно-технічна освіта повинна стати інноваційною, розвиваючою, випереджаючою. Майбутній інженер має бути орієнтований на постійну самотворчу активність, яка може ґрунтуватися виключно на міцному ціннісно-культурному фундаменті. Поєднання гуманітарної підготовки з професійною кваліфікацією майбутніх спеціалістів – одна з найактуальніших проблем діяльності вищих навчальних закладів технічного профілю.

7. *Обґрунтовано логіку формування гуманітарно-світоглядної культури в системі нової філософії інженерної освіти, в контексті якої доведено, що гуманітаризація мислення висококваліфікованих спеціалістів технічного профілю в сучасному соціумі є одним з головних чинників успішної професійної діяльності та особистісного саморозвитку.* Таким чином, гуманітаризація вищої освіти органічно поєднала професійні риси інженерної освіти з соціально-психологічними і культурологічними засадами в одне єдине ціле, бо тільки за цієї умови можливе формування всебічно розвинутої особистості майбутнього інженера, його професіоналізму як синтезу знань, переконань і дій, ціннісних орієнтацій і практичного досвіду. Саме в цьому напрямку, на нашу думку, має рухатися формування гуманітарно-світоглядної культури в системі нової філософії інженерної освіти та підготовка майбутніх інженерних кадрів в умовах глобалізації, інформатизації та інтелектуалізації XXI століття.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Войдила Ян. Гуманітарна підготовка інженерних кадрів: детермінанти інтенсифікації / Ян Войдила // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К.: ВАДЕКС, 2015, Випуск 79. – С. 228 – 236.

2. Войдила Ян. Основні ресурси ефективності гуманітарно-світоглядної підготовки майбутніх інженерів / Ян Войдила // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. – К., 2015. - №4. – С. 61 - 66.

3. Войдила Ян. Основні напрями підвищення ефективності гуманітарної підготовки інженерних кадрів / Ян Войдила // Науковий вісник. – Серія «Філософія». – Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди. – Філософія. – 2016. – Вип. 46. (частина II). – с. 199 - 213.

4. Войдила Ян. Модернізація змісту фахової підготовки інженерних кадрів / Ян Войдила // Мультверсум. Філософський альманах: збірник наук. праць / НАНУ, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди НАН України; Гол.ред. В.В. Лях. – К., 2015. – Вип. 7 – 8.(145 – 146). – с. 169 – 178.

***Статті в іноземних наукових виданнях та виданнях України,
що включені до міжнародних науко метричних баз:***

5. Войдила Ян. Специфіка підготовки інженерних кадрів: компаративний аналіз українсько-польського досвіду / Ян Войдила // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015 – Випуск 101 (10). – С. 345 - 349.

6. Войдила Ян. Гуманітарна підготовка інженерних кадрів / Ян Войдила // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015 – Випуск 102 (11). – С. 341-345.

АНОТАЦІЇ

Войдила Ян Богдан. Особливості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів (україно-польський досвід). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017.

В дисертації розроблено концептуальні основи особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів (україно-польський досвід), в контексті чого досліджено експлікацію гуманізації інженерної освіти у філософському дискурсі та проаналізовано синергетику гуманізму та технократизму як основу філософії підготовки сучасного інженера для пояснення закономірностей створення і розповсюдження складних людиновимірних систем. В контексті методологічних підходів (системного, структурного, діалектичного, герменевтичного, структурно-функціонального, синергетичного, міждисциплінарного) представлено характеристику інженерної освіти як складного соціального феномена, її вплив на процеси гуманітарно-світоглядної підготовки фахівців (на прикладі України та Польщі) та розкрито специфіку інженерної діяльності, яка має ґрунтуватися на засадах практичного людинознавства (гуманітарознавства). На основі аксіологічної, кроскультурної і постструктуралістської методології

визначено детермінанти якості гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів та з'ясовано ціннісно-аксіологічну систему поглядів майбутніх інженерів в умовах цивілізаційного розвитку. Особливу увагу приділено з'ясуванню напрямів модернізації практичних компетенцій інженерних кадрів в контексті технократичного суспільства та обґрунтовано логіку формування гуманітарно-світоглядної культури як домінуючої матриці нової філософії інженерної освіти. Автором сформовано концепцію особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів (україно-польський досвід) в сучасних умовах, окреслено проблемне поле модернізації особливостей гуманітарно-світоглядної підготовки інженерних кадрів та обґрунтовано шляхи удосконалення нової філософії інженерної освіти.

Ключові слова: філософія освіти, гуманітарно-світоглядна підготовка, інженерна освіта, модернізація інженерної освіти, синергетика гуманізму і технократизму, ціннісно-аксіологічна система, практичні компетенції інженерних кадрів, гуманітарна культура, нова філософія інженерної освіти

Войдыла Ян Богдан. Особенности гуманитарно-мировоззренческой подготовки инженерных кадров (украино-польский опыт). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2017.

В диссертации разработаны концептуальные основания особенностей гуманитарно-мировоззренческой подготовки инженерных кадров (украино-польский опыт), в контексте которого представлена экспликация гуманизации инженерного образования в философском дискурсе и проанализирована синергетика гуманизма и технократизма как оснований философии подготовки современного инженера для объяснения закономерностей создания сложных человекомерных систем. Среди основных компетенций инженерных кадров следует выделить: коммуникативность, ответственность, рефлексивность, способность к сотрудничеству, профессиональную самостоятельность, способность к саморазвитию, инициативность, творческую самостоятельность. В процессе информатизации начинают формироваться нетрадиционные виды инженерной деятельности (системотехническая, социотехническая, инженерно-психологическая, проектирования), что обусловлено объективными потребностями и изменениями структуры инженерной деятельности, расширением объема знаний, которые используются инженером. Среди базисных компетенций выделены – методологическая, технологическая, нормативно-правовая, креативная, коммуникативная, проектирования, управленческая, научно-исследовательская, формирование которых обеспечивается соответствующими дисциплинами. В контексте методологических подходов (системного, структурного, диалектического, герменевтического, структурно-функционального, синергетического, междисциплинарного) представлена характеристика инженерного образования как сложного социального феномена и концепта философии образования, его влияния на процессы гуманитарно-мировоззренческой

подготовки специалистов (на примере Украины и Польши) и раскрыта специфика инженерной деятельности, которая должна базироваться на основах практического человековедения. Доказана система гуманизации технического образования в Украине и Польше, которая предвидит не только увеличение часов в блоке гуманитарных дисциплин, но и проникновение гуманистических идей в естественно-научные и технические науки. На основании аксиологической, кросскультурной и постструктуралистской методологии определены детерминанты качества гуманитарно-мировоззренческой подготовки инженерных кадров и определена ценностно-аксиологическая система взглядов будущих инженеров в условиях цивилизационного развития. Автором исследована специфика функций выпускников технического университета требует органического соединения личностных и профессиональных качеств, широкой образованности, а поэтому подготовка специалистов-инженеров должна базироваться на основании практического человековедения.

Особенное внимание уделено обоснованию направлений модернизации практических компетенций инженерных кадров в контексте технократического общества и обоснована логика формирования гуманитарно-мировоззренческой культуры как доминирующей матрицы новой философии инженерного образования. Сделан вывод, что от того, настолько усиленной будет гуманитарная и инновационно-гуманистическая составляющая функционирования технических университетов Украины и Польши, непосредственно будет зависеть конкурентоспособность самих университетов, а также выпускников на национальном и мировом рынке труда. Одним из основных направлений повышения эффективности процесса гуманитарной подготовки будущих инженеров выделена интенсификация мировоззренческой подготовки специалистов инженерного профиля во время получения образования в высшем техническом учебном заведении. Для новых социальных условий нужен специалист, который способен решать не только технические задачи, но и задачи коммуникативного и концептуального характера, что требует становление его социокультурной компетентности. Ценностно-аксиологическая система взглядов будущих инженеров в условиях цивилизационного развития – это необходимое условие целостной развитой личности, которая определяет духовно-моральные ценности основой социокультурной компетентности, которые, в свою очередь, есть составляющей профессиональной компетентности инженера. Таким образом, гуманитаризация высшего образования органически соединила черты инженерного образования с социально-психологическими, коммуникативными и культурологическими основаниями в одно единое целое, ибо только при этом условии возможно формирование всесторонне развитой личности будущего инженера.

Именно в этом направлении должна формироваться гуманитарно-мировоззренческая культура как главная матрица инженерного образования и развития будущих инженерных кадров. Автором сформирована концепция особенностей гуманитарно-мировоззренческой подготовки инженерных кадров (украино-польский опыт) в современных условиях, очерчено

проблемное поле модернизации особенностей гуманитарно-мировоззренческой подготовки инженерных кадров и обоснованы пути усовершенствования новой философии инженерного образования.

Ключевые слова: философия образования, гуманитарно-мировоззренческая подготовка, инженерное образование, модернизация инженерного образования, синергетика гуманизма и технократизма, ценностно-аксиологическая система, практические компетенции инженерных кадров, гуманитарная культура, новая философия инженерного образования.

Wojdyla Jan Bogdan. Special features of humanitarian and ideological training of engineers (Ukrainian-Polish experience). – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Philosophy in specialty 09.00.10 – philosophy of education. National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2017.

In the thesis the conceptual basis features of humanitarian and ideological training of engineers (Ukraine-Polish experience) are elaborated, in the context of which the research of explication of humanization of engineering education in a philosophical discourse is done and analyzed the synergy of humanism and technocracy as the philosophy of preparation of the modern engineer to explain the patterns of creation complex of human measurable systems. In the context of methodological approaches (systemic, structural, dialectical, hermeneutic, structural-functional, synergistic, multidisciplinary approach) showed the characteristics of engineering education as a complex of social phenomenon and concept of philosophy of education and its influence on the process of humanitarian and ideological training of specialists (for example, Ukraine and Poland) and revealed specifics of engineering, which is based on the principles of practical human nature. Based on axiological, cross-cultural and poststructuralist methodologies identified as determinants of humanitarian and ideological training engineers and found value-axiological frame of future engineers in terms of civilization development. Particular attention is given to clarify lines upgrading practical skills of engineering personnel in the context of society and technocratic logic and justified the formation of Humanities and Culture as the dominant ideological matrix of the new philosophy of engineering education. The author of the concept features formed humanitarian and ideological training engineers (Ukrainian-Polish experience), outlines the problem field of modernization features of humanities and ideological training engineers and reasonable ways of improvement.

Keywords: philosophy of education, humanitarian and ideological education, engineering education, modernization of engineering education, synergistic humanism and technocracy, value-axiological system, practical competence engineering personnel, humanitarian culture, new philosophy of engineering education.

Підписано до друку 26.01.2017 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 015
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.